

РОЗДІЛ V. ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

УДК 94 (477. 42) "1942"

ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАЛЬШОЇ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ОУН(Б) У 1942 РОЦІ

кандидат історичних наук, Ковальчук І. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна, Житомир

У статті на основі наявної історіографічної і джерельної бази досліджується зміна стратегії і тактики ОУН(Б) у 1942 р. Виокремлено основні дати і події, що вплинули на подальшу діяльність Організації. У висновках вказано, що саме 1942 р. став «переломним» для бандерівської ОУН, оскільки була розбудована підпільна мережа, накопичена достатня кількість сил і ресурсів, які дозволили згодом перейти до військової діяльності.

Ключові слова: бандерівці, німецька окупація, ОУН(Б).

Ковальчук И. В. Определение последующей стратегии и тактики ОУН(Б) в 1942 году/ Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Украина, г. Житомир

В статье на основании наличных исследований и источников исследуется смена стратегии и тактики ОУН(Б) в 1942 г. Определены главные даты и события, которые повлияли на последующую деятельность Организации. В выводах отмечено, что именно 1942 г. был «переломным» для бандеровской ОУН, потому что была построена подпольная сеть, накоплено достаточное количество сил и средств, которые в будущем позволили перейти военной деятельности.

Ключевые слова: бандеровцы, немецкая оккупация, ОУН(Б).

Koval'chuk I. V. The determination of future strategy and tactics of OUN(B) in 1942 year/ Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine, Zhitomir

In the article on the basis of present historiography and spring base the change of strategy and tactics of OUN(B) is investigated in 1942 basic dates and events that influenced on further activity of Organization are Distinguished. It is indicated in conclusions, that exactly in 1942 became «critical» for OUN(B) as the underground network, accumulated sufficient amount offerees and resources that allowed afterwards to pass to military activity, was developed

Key words: members of OUN(B), German occupation, OUN(B).

Вступ

1942 р. багато в чому став вирішальним як для перебігу Другої світової війни загалом, так і для долі українського націоналістичного руху зокрема. Райхскомісаріат «Україна» фактично почав діяти лише у середині листопада 1941 р., тому саме на межі 1941-1942 рр. нацисти розпочали активне встановлення в Україні нового, бруталнішого і жорстокішого окупаційного режиму. [1, с 85]. У середовищі українського націоналістичного руху ситуація станом на 1942 р., порівняно з 1941 р., також мала ряд суттєвих відмінностей. Ще восени 1941 р. німецькі карателі провели масштабні арешти членів обох ОУН. Мельниківцям не вдалося відреагувати на ситуацію відповідно до історичного моменту і більшість їхніх осередків та керівних центрів після репресій припинили свою діяльність. Так, наприклад, значна частина колишнього активу ОУН(М) Житомирщини і західної Київщини у 1942 р. перейшла до ОУН(Б). Бандерівці, свідомо пішовши на конфлікт з окупаційним режимом ще у липні 1941 р., тепер опинилися у дещо легшій, з психологічної точки зору, ситуації, порівняно з прихильниками А. Мельника [2, с 90].

Українська історіографія націоналістичного руху нині одноставна у тому, що 1942 р. став визначальним у переході ОУН(Б) на антинімецькі позиції. Це видається особливо суперечливим, якщо згадати, що ще у кінці 1941 р. Є. Стахів передав «урадуючому провіднику» Організації М. Лебедю таємну інструкцію від С. Бандери, де у категоричній формі застерігалось «не провадити ніяких акцій проти німців - антинімецькі виступи шкідливі», й наголошувалося, що «треба якось направити українсько-німецькі стосунки» [3, с 95].

На початку 1942 р. керівництву і мережі ОУН(Б) вдалося відновити частину ліквідованих німцями організаційних осередків, а також розпочати активне опанування нових районів. У цей час бандерівським очільникам необхідно було виробити нову стратегію поведінки на окупованих територіях, яка хоча б найменшим чином дозволяла реалізовувати власні політичні програмні положення. Найперше, що потрібно було зробити - це оптимально поєднати протистояння нацистській окупаційній владі, і враховуючи перспективу, - з намаганням не зашкодити війні III райху проти СРСР. Бандерівці висунули гасло, яке ознаменувало їхню діяльність у 1942 р.: «підготовка та накопичення сил, проникнення у всі сфери суспільного життя,

розбудова організаційної мережі на всій території України та формування умов для створення підпільної армії» [4, с 4–7].

З кінця 1941 р. і на початку 1942 р. Провід ОУН(Б) намагався нелегально закріпити своїх людей в органах окупаційної адміністрації та мілітарних чи парамілітарних формуваннях, вивести у підпілля усіх відомих окупантам членів своєї організації [5, с 159]. Військовий кореспондент газети «Правда» Л. Коробков у доповідній записці ЦК КП(б)У, повідомляв, що до січня 1942 р. націоналісти зрозуміли, яким є справжнє ставлення до них німців. Вони почали залишати посади в адміністративних органах окупаційної влади й зосереджувалися виключно на просвітніх установах - клубах, драмгуртках та ін. Згодом націоналісти побачили, що ніякої «самостійної України» німці не дають, що вони грабують народ... Це сильно вплинуло на націоналістів, налаштувало їх проти окупантів і багато з них нині переховуються у лісах. Вони тепер намагаються зібрати зброю, зберегти її для того, щоб виступити проти Червоної армії. Німцям не вдалося використати націоналістів у боротьбі з радянськими партизанами, бо вони не змогли знайти з ними контакту [6, арк. 6–7]. Каральні органи окупантів повідомляли про намагання бандерівців розставити своїх людей у культурних, наукових й інших неполітичних організаціях, щоб проводити націоналістичну роботу [7, арк. 122].

У кінці зими - на початку весни 1942 р. мережа ОУН(Б) зазнала чергового удару з боку німецьких окупантів. Ця ситуація стала предметом розгляду Другої конференції ОУН, яка відбулася у квітні (насправді у березні, але дату було змінено для конспірації — І. К.) 1942 р. Окрім багатьох інших питань, лідери Організації у постановках Конференції заявили про дотримання концепції, що війна між Німеччиною і СРСР повинна призвести до «загального виснаження, великих революційних потрясінь і перемін»; членам бандерівської ОУН заборонялося займатися «партизанщиною», закликалося працювати і накопичувати сили для майбутньої вирішальної боротьби й загальнонаціонального повстання [8, арк. 1–5].

Після березневої конференції німецькі спецслужби відразу відзначили активізацію діяльності бандерівців. Співробітники СД визначили тактику бандерівців від квітня до серпня 1942 р. так - колосальна пропагандистська робота, саботаж, військова підготовка, розбудова нелегальної мережі [9, арк. 39]. Уже від травня 1942 р. німецькі донесення відзначали активізацію «руху Бандери», вказуючи на розбудову його структур [4, с 10]. Протягом весни - літа ОУН(Б) формує на Волині і Поліссі мережу сільських боївків, що не будучи повноцінною самообороною, уже виявляли значну збройну активність.

Проте одноставності щодо подальшої спрямованості власного опору ще не було. У червні 1942 р. бандерівці опублікували «Слово ОУН у першу річницю проголошення самостійності Української Держави у Львові дня 30 червня 1941 р.» Цей документ, окрім іншого, уточнює стратегічну перспективу діяльності Організації: «... При тому, однак, ми не ведемо

сьогодні народу на барикади, не йдемо в фізичний бій з новими господарями України за здобуття території. Нашим першим ворогом є таки Москва, байдуже чи сьогодні ще вона червона, чи вже завтра буде біла» [1, с. 98].

Протягом листопада 1942 р. відбулися дві визначальні для подальшої діяльності ОУН(Б) події: засідання у Львові Проводу Організації і військової конференції. На засіданні Проводу представники націоналістичного підпілля Центральної і Східної України проінформували керівництво про ситуацію і вимагали розгортання активних антинімецьких дій через посилення нацистського терору і ненависті місцевих жителів до окупантів. Конференція прийняла рішення розпочати формування «збройних сил ОУН» [4, с 15-16]. Армія повинна була називатися Українські збройні сили, до яких підлягали мобілізації всі військовозобов'язані українці, а також національні меншини, які лояльно ставитимуться до української влади [2, с 109-110].

Восени 1942 р. загалом швидкими темпами відбувалася радикалізація ОУН(Б) на антинімецькій платформі. На середину листопада 1942 р. в усіх об'єднаннях української молоді окупаційна влада відзначала пропаганду оунівцями думки, що створення «суверенної Української держави» є їх вищою політичною метою [10, арк. 3]. Траплялися непоодинокі випадки, коли низові структури вимагали розпочати повномасштабну партизанську війну.

У кінці 1942 р. провідники ОУН(Б) на Волині і Поліссі зіткнулися із існуванням і діяльністю радянських партизанів, які весною - літом пройшли етап організаційного оформлення. Саме фактор активізації радянського підпільно-партизанського руху був, на думку А. Кентія, одним із найвагоміших у переході бандерівців на антинімецькі позиції [11, с 301]. У листопаді 1942 р. німецькі спецслужби в Житомирі виявили листівку, в якій ОУН(Б) закликала партизанів боротися не за повернення радянської влади, а проти гітлерівського і російського імперіалізму, проти Гітлера і Сталіна, «... заради української справи...» [12, с 163].

Висновки: отже, 1942 р. багато у чому був визначальним для подальшого етапу діяльності Організації. Саме упродовж 1942 р. ОУН(Б) вдалося поновити та розширити організаційну мережу після погромів нацистських погромів, здійснити агітацію і пропаганду серед українського населення, підготувати канали постачання провіанту та зброї. Здійснена робота і подальше розгортання ситуації зробили можливим перехід бандерівців до збройної боротьби за Українську державу.

Література:

1. Киричук Ю. *Український національний рух 40-50-х років ХХ століття: ідеологія та практика* / Ю. Киричук. - Львів: Добра справа. 2003. - 464 с
2. Патриляк І. К. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960-х рр. / [Центр дослідження визвольного руху] / І. К. Патриляк. — Львів: Часопис, 2012 - 512 с

3. *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: історичні нариси* / [В. В. Дзьобак, І. І. Льюшин, Г. В. Касьянов та ін.; відп. ред. С. В. Кульчицький]. - К.: Наукова думка, 2005. - 496 с.
 4. *ОУН в 1942 році: [документи]*. / [упоряд.: О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук; відп. ред. С. Кульчицький]. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. - 243 с
 5. Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-1960 рр.): [монографія] / І. К. Патриляк. - Львів: Часопис, 2012. - 592 с
 6. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі — ЦДАГО України), ф. 62, оп. 1, спр. 220, 125 арк*
 7. *ЦДАГО України, ф. 1, оп. 22, спр. 77, 127 арк.*
 8. *ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 7, 43 арк.*
 9. *ЦДАГО України, ф. 1, оп. 22, спр. 76, 68 арк.*
 10. *ЦДАГО України, ф. 1, оп. 22, спр. 78, 29 арк.*
 11. Кентій А. *Збройний чин українських націоналістів. 1920-1956. історико-архівні нариси. Т. 1. Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920-1942* / А. Кентій. - К.: Державний комітет архівів України, 2005. - 332.
 12. Косик В. *Україна в Другій світовій війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів: в 4 т.* / Володимир Косик — Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет ім. І. Франка; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1999 - Т. 3: 1942-1943. - 1999. - 384 с
- References:*
1. Kyrychuk Ju. *Ukrainsjkyj nacionalnyj rukh 40-50-ky rokiv KhKh stolittja: ideologhija ta praktyka* / Ju. Kyrychuk. - Ljviv: Dobra sprava. 2003. - 464 s.
 2. Patryljak I. K. «Peremogha abo smertj»: ukrajinsjkyj vyzvolnyj rukh u 1939-1960-ky rr. / [Centr doslidzhennja vyzvoljnogho rukhu] / I. K. Patryljak. - Lviv: Chasopys, 2012 - 512s.
 3. *Orghanizacija ukrajinsjkykh nacionalistiv i Ukrajinsjka povstansjka armija: istorychni narysy* / [V. V. Dzjobak, I. I. Pijushyn, Gh. V. Kasijanov ta in.; vidp. red S. V. Kuljchycjkyj]. - K.: Naukovadumka, 2005. - 496s.
 4. *OUN v 1942 roci: [dokumenty]*. / [uporjad.: O. Veselova, O. Lysenko, I. Patryljak, V. Serghijchuk; vidp. red. S Kuljchycjkyj]. - K.: In-t istoriji Ukrajiny NAN Ukrajinu, 2006. - 243 s.
 5. Patryljak I. K. «Vstanj i borysj! Slukhaj i vir...»: ukrajinsjke nacionalistychne pidpillja ta povstansjkyj rukh (1939-1960 rr.): [monoghrafija] / I. K. Patryljak. - Lviv: Chasopys, 2012. - 592 s.
 6. *Centralnyj derzhavnyj arkhiv ghromadsjkykh objednanj Ukrajiny (dali - CDAGhO Ukrajiny),/. 62, op. 1, spr. 220, 125 ark*
 7. *CDAGhO Ukrajiny, f. 1, op. 22, spr. 77, 127 ark.*
 8. *CDAGhO Ukrajiny, f. 63, op. 1, spr. 7, 43 ark.*
 9. *CDAGhO Ukrajiny, f. 1, op. 22, spr. 76, 68 ark.*

10. CDAGhO Ukrainy. J. 1, op. 22, spr. 78, 29 ark

11. Kentij A. Zbrojnyj chyn ukrajinsjkykh nacionalistiv. 1920-1956. istoryko-arkhivni narysy. T. 1. Vid Ukrajinsjkoji Vijsjkovoji Orghanizaciji do Orghanizaciji Ukrajinsjkykh Nacionalistiv. 1920-1942 / A. Kentij. - K.: Derzhavnyj komitent arkhiviv Ukrainy, 2005. - 332 s.

12. Kosyk. V. Ukraina v Drugij svitovij vijni u dokumentakh: zbirnyk nimecjkjkh arkhivnykh materialiv: v 4 t. / Volodymyr Kosyk - Ljviv: In-t ukrajinoznavstva im. I. Krypjakovycha NAN Ukrainy; Ljvivs'kyj derzhavnyj universytet im. I. Franka; In-t ukrajinsjkoji arkheografiji ta dzhereloznavstva im. M. Ghrushevsjkogho NAN Ukrainy, 1999 - T. 3: 1942-1943. - 1999. - 384 s.